

УДК 347.283.1

Т. В. Степанова, канд. юрид. наук, доцент
Одеський національний університет ім. І. І. Мечникова
Економіко-правовий факультет, кафедра адміністративного та
господарського права
Французький бульвар, 24/26, Одеса, 65058, Україна

ЩОДО ЗБІЛЬШЕННЯ РОЗМІРУ ДЕРЖАВНОГО МИТА В ГОСПОДАРСЬКИХ СУДАХ

В статті проаналізовано зміни останніх років щодо розміру державного мита при зверненні до господарського суду з позовною заявою. Внесено пропозиції щодо удосконалення законодавства з цього приводу.

Ключові слова: державне мито, господарське судочинство, розстрочка, просрочення сплати, стягнення державного мита.

Відомо, що по спорах, які розглядаються господарськими судами, зі сторін стягується державне мито. Призначення його полягає в тому, щоб, з одного боку, відшкодувати державі витрати на утримання господарських судів, а з іншого – перешкоджати виникненню необґрунтованих, безпредметних спорів, оскільки останні вносять дезорганізацію в господарські взаємовідносини.

Для досягнення цієї двоєдиної мети важливе значення має розмір та порядок стягнення держмита. Зараз українські підприємства, особливо невеликі, часто знаходяться в скрутному економічному становищі, коштів не вистачає навіть для своєчасної виплати заробітної платні та погашення податків, тому вирішення даного питання має надзвичайне значення.

На підставі зазначеного, метою даної статті є дослідження позитивних та негативних наслідків збільшення розміру державного мита та визначення найбільш обґрунтованої та доречної його суми.

Дійсно, за часи незалежності України розмір держмита декілька разів істотно змінювався. За Декретом Кабінету Міністрів України від 21 січня 1993 р. «Про державне мито» по майнових спорах він дорівнював 10 % від ціни позову. Звичайно, такий розмір держмита був надмірним, тому Законом «Про внесення змін і доповнень в деякі законодавчі акти України» від 11 липня 1995 р. держмито по таких спорах в арбітражних судах було зменшено вдвічі. Однак кількість спорів в судах продовжувала скорочуватися.

Тому 18 листопада 1999 р. було прийнято Закон про зниження розміру держмита в арбітражних судах по майнових спорах до 1 %, але не менше ніж 3 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян і не більше ніж 100 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян. Тоді ще заступник голови Державної податкової адміністрації України О.Шитря з цієї нагоди сказав, що зниження ставки буде сприяти збільшенню кількості таких спорів, вирішенню їх в судовому порядку, але також підкреслив, що «таке зниження призведе до втрат бюджету на суму біля 51 млн. грн.» [1]. Останнє твердження, звичайно, не безперечне, тому що збільшення за рахунок такого перетворення кількості звернень до суду покривало значну частину «втрат бюджету».

Але у 2005 р., напевне, питання поповнення бюджету посіло перше місце – сума держмита була збільшена. Хоча відсотковий розмір мита залишився – 1%, але

змінами було встановлено: «не менш ніж 6 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян та не більш ніж 100 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян».

Що стосується нижньої планки, то тут, мабуть, доречно погодитися із законодавцем: 51 грн. – невелика сума на даний час, яку має можливість сплатити навіть будь-який громадянин-суб'єкт господарювання. При цьому інфляція знецінила цю суму, яка не спроможна виконувати первісне її завдання – покривати витрати суду на розгляд справи. Тому нижня планка, піднята до 102 грн., не дивує. Але верхній ценз – 25500 грн. – не тільки дивує, але й обурює. В «доларовому еквіваленті» це складає більш ніж 5 тисяч доларів США, і це достатньо велика сума навіть для крупного підприємства.

При цьому слід зауважити, що у разі, якщо підприємству контрагенти винні значні суми, то стягнути їх через суд він не має можливості, оскільки коштів для сплати держмита навіть в 1 % від ціни позову в нього може не бути. А без цього позовна заява до розгляду не приймається, що прямо вказано в Інструкції про порядок обчислення і стягнення державного мита, затвердженій наказом Головної державної податкової інспекції від 22 квітня 1993 р. № 15, де закріплено, що у справах, які розглядаються господарськими судами, державне мито стягується до подачі позовної заяви. Таким чином, виходить: активи у підприємства є, але вони знаходяться у його боржників, і стягнути їх воно не може у зв'язку з відсутністю коштів на сплату держмита.

Скрутне становище штовхає підприємців та юристів на пошук способів ухилення від передплати держмита при зверненні з майновим позовом до господарського суду. Так, ще декілька років тому господарюючі організації іноді спочатку пред'являли позов на мінімальну суму, а в ході процесу згідно зі ст. 22 Господарського процесуального кодексу України збільшували його розмір до дійсної суми. При цьому згідно з ч.2 ст. 46 ГПК України у разі збільшення розміру позовних вимог недоплачена сума державного мита доплачується або досягається згідно з новою ціною позову, причому зазначена доплата здійснюється одночасно зі збільшенням позову.

Безперечно, з точки зору права такі дії підприємця не є законними, хоча й відсуджують його законні гроші. Крім того, суддя має право також відкласти справу до сплати держмита. Однак приведена ситуація розкриває важливу проблему – прогалину в законодавстві, яку треба негайно вирішувати.

По-перше, важливим моментом є те, що господарський суд при будь-якому рішенні по справі стягує або досягає держмито з позивача, а вже потім у разі задоволення його вимог мито повертається йому від відповідача (навіть чи це є правильним у тих випадках, коли позов задовольняється).

По-друге, доречно змінити порядок стягнення державного мита, зокрема, ввести інститути відстрочки та розстрочки його сплати. З цього приводу цікавим та корисним є досвід Російської Федерації, оскільки там підприсмець-кредитор при зверненні з позовом до арбітражного суду проблему держмита може перемогти значно простіше за умови існування відстрочки сплати держмита.

Звичайно, при здійсненні такої процедури також є можливість ухилення від сплати держмита. Так, згідно з Постановою Вищого арбітражного суду Російської Федерації від 20 березня 1997 р. № 6 позивач зобов'язаний разом з клопотанням про відстрочку сплати держмита подавати арбітражному суду довідку банку, який обслуговує позивача, про відсутність на розрахунковому рахунку позивача грошових коштів.

Але таку довідку можливо отримати навіть за умови відсутності коштів на рахунку протягом однієї доби. Тобто, позивач може на один день зняти всі кошти з рахунку, отримати довідку банку, а на другий день покласти на рахунок кошти. Тому, думається, необхідно погодитися з Ю.Дубком, що доцільно було б вимагати довідку банку, який обслуговує позивача, про відсутність на розрахунковому рахунку позивача грошових коштів, наприклад, за останні 3 місяці, а також довідку податкового органу з інформацією про банківські рахунки, які має позивач¹³.

У будь-якому випадку, згідно з законодавством і практикою Російської Федерації відсутність коштів у позивача для сплати держмита не є перешкодою для звернення до суду, і йому не потрібно перекидати факти, пред'являючи позов спочатку в заниженому розмірі, а потім збільшуючи його протягом розгляду справи. Крім того, слід зауважити, що основна мета діяльності суду – не поповнення державного бюджету, а здійснення правосуддя. Тому побудова в Україні правової держави вимагає фінансових втрат для встановлення справедливості. Однак, у даному випадку при задоволенні позову такі втрати буде віднесено на рахунок відповідача, а при відмові у задоволенні – на позивача, тому інтереси держави не буде уражено ні в якому разі.

Думається, що діючий порядок сплати держмита в Російській Федерації більш вдалий, ніж в Україні. Однак необхідно зазначити, що Україна з цього приводу теж має позитивний досвід.

Крім того, наприкінці 2006 року Кабінет Міністрів вніс законопроект „Про судовий збір”, що скасовує державне мито та вводить судовий збір. Основною відмінністю цих двох понять буде те, що судовий збір пропонується прив'язати не до неоподаткованого мінімуму доходів громадян, а до розміру мінімальної заробітної плати. При цьому господарському суду надається за проектом право надання відстрочення та розстрочення оплати судового збору [2].

Цікавим і правильним вважаємо також внесення до вказаного законопроекту положення про те, що документ, який підтверджує сплату судового збору, буде дійсним протягом року з дня сплати.

Тому, підсумовуючи все досліджене щодо вказаного питання, доречно внести необхідні доповнення та зміни в Розділ VI „Судові витрати” ГПК України, в Інструкцію про порядок обчислення і стягнення державного мита та скоригувати судову практику, зокрема, щодо наступного:

- 1) ввести в господарський процес інститути розстрочки та відстрочки сплати держмита (судового збору);
- 2) надати право суду здійснювати таку відстрочку та розстрочку виключно на підставі відповідних документів (наприклад, довідки банку);
- 3) закріплення, що у разі задоволення позову (при наданні відстрочки сплати держмита) господарському суду необхідно стягувати держмито в доход бюджету безпосередньо з відповідача.

Дані положення забезпечують більш надійний захист порушених прав та інтересів господарюючих суб'єктів, усуваючи перешкоди для звернення до господарського суду.

Література

1. Карпенко И. Суды подешевели // Бизнес. –1999. – №47. – С.77.

¹³ Див.: Дубок Ю. Процессуальное законодательство для предпринимателей или практические рекомендации по преодолению проблемы предоплаты госпошлины по имущественным искам в государственных арбитражных судах Украины и Российской Федерации. // Бизнес. – 1999. – № 1-2. –С. 32.

2. Гончар И. „Неопошленный” судебный сбор // Юридическая практика. – 2006. – № 45 (463), от 7 ноября 2006 г.

Т. В. Степанова

Одесский национальный университет им. И. И. Мечникова
Экономико-правовой факультет, кафедра административного и
хозяйственного права
Французский бульвар, 24/26, Одесса, 65058, Украина

ОБ УВЕЛИЧЕНИИ РАЗМЕРА ГОСУДАРСТВЕННОЙ ПОШЛИНЫ В ХОЗЯЙСТВЕННЫХ СУДАХ

Резюме

В статье проанализированы изменения последних лет относительно размера государственной пошлины при обращении в хозяйственный суд с иском заявлением. Внесены предложения по усовершенствованию законодательства по данному вопросу.

Ключевые слова: государственная пошлина, хозяйственное судопроизводство, просрочка уплаты, взыскание государственной пошлины.

T. V. Stepanova

Odessa National University
Frantsuzsky Bulvar, 24/26, Odessa, 65058, Ukraine

ABOUT INCREASE OF AMOUNT OF STATE DUTY IN ECONOMIC LAW-COURTS

Summary

The article analyses the changes of last years concerning the amount of state duty while appealing to economic law-court with lawsuit statement. The suggestions on legislation improvement on a given question are brought.

Key words: state duty, economic legal proceeding, payment expiration of the time-limit, penalty of state duty